

הלבנות ברכות שבסעודה

קעד דין ברכת היין בסעודה ובו י"א סעיפים:

א יין אע"פ שבא לשנות תוך הסעודה מברך עליו בורא פרי הגפן ואינו נפטר בברכת הפתי אע"פ ששותה לשרות האכילה שבמעוין והרי זה כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שנופטרים בברכת הפתי כמו שנתבאר מכל מקום הואיל והיין הוא חשוב שגורם כרבה לעצמו בכמה מקומות כגון בקידוש והברכה והואיל והיין אירוסין שמברכין על היין בורא פרי הגפן אע"פ שא"צ לשתיתו לפיכך אינו נחשב מפל לפת להפטר בברכתו מברכה ראשונה שהיא בורא פרי הגפן אע"פ שטפל אליה להפטר בברכת המזון מברכה אחרונה לפי שאינו גורם לעצמו כרבה אחרונה (א) אלא ברכה ראשונה (ב) (לכרה שבשבילה היא עיקר הבאת הכוס בכל דבר הטעון כוס):

ב אבל על מים או שאר משקים אין לברך עליהם בתוך הסעודה ואפילו שוהה לצמא

קונטרס אחרון

(א) אלא ברכה ראשונה בל רמב"ן פרק ערכי פסחים י"ג תוס' שם ס"ו.

(עיין רש"י עירובין מ"ט ועיין סי' ק"צ בטי"ד וסי' רע"א סעיף י"ד כ"א) ובה"ל כל שכן דעדיפא ביין הברלה כ"י ועוד דברכה ראשונה נמי משכחת לה שהיפטר בהמוציא עינין סי' רצ"ט כ"י אך התוס' פסחים ק"ג ד"ה רב אשי כתבו דמצות הבאת כוס לא תליא בברכה כ"י וגם אחר יין אירוסין ונשוואין צריך לברך כ"י ולפי זה צריך עיון בזה כ"י:

שם, שכן נהג רש"י ור"ת ורובו הצרפתים. מודחי ברכות רמז קל. וסי' מ"ט כו ה"ל ברכות שבסעודה. וסוף רש"י סי' קנא. מור ושוע' ס"א. וראה גם לעיל סי' קסח סכ"א. וכ"ה בלחם ברה"ג פ"ה ה"ז. סדר ברה"ג פ"ה ה"ז. יז כר, א: ולפניו הוא שגורם כרבה לעצמו אבל לאחריו אינו גורם ברכת לעצמו.

יח ק"ג, ב ס"ה אגא: לענין ברכה שלאחריו לא אשכחן דחשיב.

יט ע"ב ד"ה ליחיד: דגמא הוא לכוס של כרבה שלא ידעו אדם ממנו לאחר שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך. וראה לקמן סי' קצ ס"ה. וראה הע"ב (יח"ט) ה"א ע' מ באור המשך דברי הקונטרס אחרון.

כ סק"ג: בכוס של ברכת המזון א"א לעשות בענין שלא יצטרך לברך אחריו. וראה לקמן שם ס"ז.

כא אין שתיית שנים מצטרפת למלא לנגונו... וי"א רבין שבין כולם מנעמו כמלא לנגונו יצאו השתיית כולם מצטרפת לכשיעור. וראה גם לקמן שם סכ"ה.

כב ראה הע"ב שם.

כג ס"ג. ובשע"ר ס"ד: המפסיק להדביל על הכוס באמצע שתייתו... אין צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס של הברכה... ואין צריך למרז אם מפסיק באמצע אצילתו ומבדיל על היין.

כד דאם התחיל למעד בערב שבת מבעוד יום אין צריך כהדוש לברך בורא פרי הגפן. וראה גם לקמן סי' רנ"א ס"א. וראה ערוך השולחן ס"א. הע"ב (יח"ט) ח"ב ע' 151.

כה תוס' שם.

כו ראה לקמן ס"ט מעט נוסף שברכה אחרונה נפטרת בברכת המזון.

א ונחנה ברכות מב, רע"ב. מור ושוע' ס"א. וכ"ה בלחם ברה"ג פ"ה ה"ח. סדר ברה"ג פ"ה ה"ח.

ב ברכות מא, ט"ב. שול"ע שם.

ג רשב"א שם ד"ה אי הכי. רא"ש פסחים פ"א סי' י.

ד תוס' ברכות שם ד"ה אי הכי. רא"ש ברכות פ"ו סי' כג.

ה לקמן סי' קע"א. וראה גם לעיל סי' קסח ס"ד וסכ"א.

ו רבנן ונה ברכות מב, א ד"ה יין. רא"ש פסחים פ"א סי' י.

ז מור ושוע' ס"ג. וכ"ה בסדר ברה"ג שם.

ז גמא דתא, טע"ב.

ח רש"י שם ד"ה תורם.

ט רש"י על הרי"ף ברכות שם ד"ה גורם. תוס' ורבנן ונה שם. פ"ו סק"א. מ"א שם. וכ"ה בסדר ברה"ג שם.

י רש"י על הרי"ף ורבנן ונה שם. מ"א שם. וכ"ה בסדר ברה"ג שם.

יא תוס' שם.

יב רש"י שם.

יג ראה לבוש ס"א.

יד רא"ש ברכות פ"ו מ"ה סי' כו ופסחים פ"א סי' י. מור ושוע' ס"ו.

טו רבנ"ן במלתות ה' פרק ערכי פסחים (ב, א). תוס' פסחים ק"ג, א ד"ה אגא. ונ"י בקונטרס אחרון. ונמנעם זה פומרת רב"ז גם יין שלמש המזון אם הוא שייך למעדה, כדלקמן סי' ע"ח. ולקמן מ"ט מבואר מעט נוסף, שגם היין שלאחר הסעודה נפטר בברכת המזון. וראה תהלה לרוד סי' ו הע"ב (יח"ט) ח"ב ע' 230.

טז ונ"י לפירוש הרשב"א ברכות מב, א ד"ה אי הכי. ר"י ברכות ס"א, ב בתוס' ד"ה אי הכי. רא"ש ברכות פ"ו סי' כג. הרב רוד יונת ברכות שם ד"ה ומכאן, רשב"א

תעו

הלכות ברכות שבסעודה קעד

לפי שהם באים מחמת הסעודה¹³ שאי אפשר לאכילה בלא שתיה¹⁴ וגם אם אוכל איזה דבר למתק השתיה הרי זה מכל למשקה והמשקה ללחם ונפטרים בברכת הלחם¹⁵ ואפילו אם היה צמא קודם הסעודה כיון שלא רצה לשתות או כדי שלא יזיקו לו המים נמצא כי שתיית המים בכיבת הפת היא וברכת הפת פוטרתם.¹⁶

(ואע"פ שהפת היא סבה רחוקה להם ואינם דומים לפירות שאוכלים בנגמר הסעודה לעכל המאכל¹⁷ שהפת הוא סבה קרובה להם ואעפ"כ מעוניים ברכה לפניהם כמו שיתבאר בסיומן קע"ז¹⁸ לפי שהפירות הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה שדרך לאכלם כל היום¹⁹ לפיכך אם אוכלם בשעת סעודה אינם חשובים מפלה לפת אלא א"כ באו לצורך אכילתה שיאכל עדיין כגון ללפת הפת או לעורר תאות המאכל²⁰ כמו שיתבאר²¹ ולא לעכל המאכל שכבר אכל כי מה שהיה כבר היה אבל מים ושאר משקין ששתייתם כל היום היא ממתת סעודה שרוב הצמאון היא מחמת אכילה ואפילו משקין ששותין אותם אפילו שלא לצמאון כגון שכר²² ומי הבש²³ אין דרכם לשתותם קודם אכילה אלא אחריה נמצא שבאים מחמת אכילה לפיכך כשבאים בתוך הסעודה אפילו ע"י סיבה רחוקה הרי הם מפלים לסעודה וברכת הפת שהוא עיקר הסעודה פוטרתם).

והוא שקובע סעודה על פת²⁴ אבל אם אוכל מעט פת כשכיל שלא יזיקו לו המים בלבד מברך על הפת שהכל כמו שיתבאר²⁵:

ג. ויין שרק שבתוך הסעודה אם שותתו כדי לעורר תאות המאכל הרי הוא מכל לסעודה וא"צ לברך עליו²⁶ ואם שותתו כדי לחמם האצטומכא לעכל המאכל צריך לברך עליו²⁷ (כמו שצריך לברך על הפירות שבאים לעכל²⁸) לפי שגם היי"ש אין שתייתו מחמת אכילה לעולם כשאר משקין וגם אין כוונת רוב בני אדם לעורר בו תאות המאכל שהרי רגילים לשתותו בכל בוקר אף בלא סעודה²⁹ לפיכך אינו נחשב מכל אלא כשבא לצורך אכילה שיאכל עדיין³⁰.

כז רשכ"א שם. בלח וסדר ברה"ג שם הוסף: ולא לשרות המאכל שבמעיו.

כח תוס' שם. רא"ש שם. מור שרע"ע סי"ג.

כט ח"א מוסק"ט. וכה בלח ברה"ג שם. סדר ברה"ג שם. ל הרב רבנו יונה שם. שו"ע שם. וכה בלח ברה"ג שם. סדר ברה"ג שם.

לא מורכ"ב שם ורבי קלה ותנחומי מיוניות ה"ל ברכת פ"ה אות י' יבשם ר"י (בתוס' שם ר"ה הלכתא) הובאו בח"א סק"א.

לב טעק"ב.

לג הרב רבנו יונה שם ר"ה ורבנו יצחק בשם ר"י הוקן. ארחות חיים ה"ל סעודה רס"ל. ש"ל"ה שער האותיות דיני ברה"ג כלל ד ס"א. וראה גם לקנן שם. (ולפי זה אתי שפיר מאי שנוא לענין נבי פירות שאינם מפלים לפת משירות שמבואר בתוס' שם "הלך משקין הבאין ממתת הסעודה שבאין כשיכל הפת לשרות המאכל ... פת פוטרתן. וכה ברשב"א שם. וראה מה שחלק כיעדם בלבוש ס"י קע"ג ס"ב. ד"ש לומר דלפי זה דגם לשרות לא פטור אלא במשקים שבאים מחמת סעודה כמ"ש בערוס).
לד ראה מ"א שם.

לה לקנן ס"ג ובק"א ס"ב. ב. לקנן ס"ד קע"ג ובק"א ס"ב ג.

לו ר"ת בתוס' שם ר"ה אי הכי. מ"ז סק"י. מ"א סק"ג.

לז מ"ז ומ"א שם.

לח ח"א סק"ב. וכה בלח ברה"ג שם. סדר ברה"ג שם.

לט לקנן ס"י ריב ס"ה וס"ז. וכה בלח ברה"ג שם. אבל בסדר ברה"ג שם השמיט הלכה זו שברך על הפת שהכל (בלכתא זו ובהלכתא רלקנן שם).

מ מ"א סק"א. וברלעיל ס"ב ובק"א ס"ב. ב. לקנן ס"ה קע"ג ס"ד ובק"א שם ס"ב ג - לגבי פירות. וכה בלח ברה"ג פ"ה ה"י. סדר ברה"ג פ"ד ה"י.

מא משה משה ס"י שפג בשם דרש"ל. לבוש ס"י קע"ג סוס"ב. דברי המורות ברכות פ"ו אות פו. מ"א שם.

מב מ"ז ס"ב. וכה בלח ובסדר ברה"ג שם.

מג נחלת צבי ס"י קע"ג. הובא באל"ה רבה שם ס"ק יא. וברלעיל ס"ב - לגבי פירות וש"ג.

מג לחוק הל"כ (סדר ברה"ג שם).

מד מ"א שם. ובסדר ברה"ג שם כתבו: ברא"ה מבריות שאין דרכם לשתות תוך הסעודה אלא בשאר כל היום לחוק הל"כ ורבי כ"ן פירות, אבל מבריות אלו שרגילים לשתותו תוך הסעודה אין צריך לברך עליו.

הלכות ברכות שבסעודה קעד

ואם שורה בו פת (ה) יחבאר לקמן¹⁰¹.

ובשבת אין צורך לברך עליו בכל ענין שנפטר בברכת הכוס של קידוש ואפילו קידש על היו"ט כמו שיתבאר¹⁰² (אלא אם כן קידש בלילה על הפת¹⁰³).

ויש אומרים¹⁰⁴ שגם מים ושאר משקים¹⁰⁵ מעוניים ברכה בתוך הסעודה כמו יין ולא הוצרכו ליתן מעט לברכת היו"ט מפני שגורם ברכה לעצמו¹⁰⁶ אלא מפני שהיין ממשך אדם לתאות אכילה והרי הוא צורך סעודה אבל שאר משקים שאינן מעוררים תאות המאכל צריך לברך עליהם אע"פ שאינן חשובין כיו"ט.

ויש מצירים¹⁰⁷ עוד לברך על המים¹⁰⁸ בכל פעם ופעם כי מן הסתם נמלך הוא בכל פעם לפי שאין דרך לשתות מים אלא לצמאו ולא היה יודע שיצמא עוד והעיקר בסברא הראשונה.

והרצוה להסתלק מן הספק יתן לאחר שאינו אוכל לברך ויתכוין לפטור¹⁰⁹ או ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על מעט מים או שאר משקין על דעת לשתות כל צרכו בתוך סעודתו¹¹⁰ (ואפילו אם נמלך לשתות עוד לפני הסעודה א"צ לברך שאין זה קרוי נמלך כיון שהיה ברעתו לשתות אח"כ בסעודה על סמך ברכתו זו¹¹¹).

ולא ישתה כשעור רביעית שלא יצטרך לברך ברכה אחרונה¹¹² על הך שיתבאר¹¹³ ולא

קונטרס אחרון

- (ב) **ואם שורה בו בו'** עיין מ"א סי' קס"ח סק"ל¹, וכן הוא ג"כ כוונת הנחלה צבי ועטרת צבי סי' קצ"ד² על השרייה לבדה אבל לא למה שישתה אח"כ³, דהא מדמי לה לפירות⁴, ואי לא לא קיימא לן כוותיה, כמו דלא קיימא לן כמו שכתב בתהלה שם⁵, עיין שם במ"א סק"ב⁶, ועיין שם סוף סעיף א'⁷.
- (ג) **ויש אומרים שגם מים בו' בה"ג**⁸ (ולחט"ז⁹ אשתמיטתיה מה שכתב המרדכי¹⁰ כמו שיתבאר לקמן¹¹, וגם הרא"ש¹² שכתב כן על בה"ג על כרחך כוונתו דיוזין טובא כמו פת משא"כ בשכר, עיין סי' ר"ח סעיף י"ז¹³):

מה סי' ריב ס"ג, וראה גם לעיל סי' קסח סכ"א וש"נ, ועיי' בהזמנת אחרון.

מו דברי חמדות ומ"א שם, אלה וטא סי' ק"א, וכ"ה בלוח ובספר ברה"ג שם ה"י"א.

מז לקמן ס"ד.

מה ראה לקמן סי' ערב ס"א.

מט בה"ג ברכות פ"ו (י, ב), הובא ברא"ש ברכות פ"ו סי' כמ, ובמור וש"ע סי' בלוח ברה"ג שם ובספר ברה"ג שם לא הובאה דעה זו.

נ בה"ג שם, מנודי ברכות רמז קלו, תוספות ר"ד ברכות מא, ב ד"א שא"ל, לבוש ס"ג, ועיי' בהזמנת אחרון.

נא ברכות נב, רע"א, לעיל ס"א.

נג מודרכי שם, מג"א סי' ק"א.

נד וחסד וישרי סי' עג, הובא בתוס' שם, רא"ש ומנודי שם, מור וש"ע שם.

נה מנש"א"כ בשאר משקים, ראה מ"א סק"ג.

נו סדר ברכות תי"ז ד"ה ברכת היו"ט (ג, א), ת"א סק"ג.

ני רא"ש שם, מור וש"ע שם.

נז עיי' פסחים ק"ג דמיתרי דאיה דשתייה שאחד ברכת המזון שנמלך לשתות קודם ברכת המזון מכלל דאם לא כן לא הו"י נמלך דודקו, וראה הע"ב (ירוש'י) ח"ב ע' 304.

נח מ' הכוונת (ה, ב), הובא במ"א סי' ט ומ"א סק"ד.

נט לקמן סי' ומקונטרס אחרון שם סי' ג.

ס ולעיל סי' קסח סכ"א וש"נ.

סא על הגליון, הובא באלה, וטא ורבה סי' א, וכ"כ בעולת תמיד כאן סי' ג.

סב ראה גם אליה רבה שם.

סג שכתבואר לקמן שם סי' ג, הלא מהני מה שאוכל עם הפת למה שאוכל אח"כ, וראה הע"ב (ירוש'י) ח"ב ע' 38.

סד הנחלת צבי שם בשם הלכות סי' שצריך לברך על י"ש אף אם בא לעורר תאות המאכל, ולא קיימא לן כן — כמבואר בפנים בתהלה המעוף וש"נ.

סה כפי' קעו, וראה הע"ב (ירוש'י) ח"ב ע' 40.

סו בעטרת צבי סק"ב.

סז ברכות פ"ו ג, ב.

סח סק"ה, שכתב שבשאר משקים גם לה"א אין צריך ברכה.

סט ברכות רמז קלו.

ע ק"א סק"ז.

עא ברכות פ"ו סי' כמ: יין ... דיוזין אבל מים לא יזיני.

עב סי' זה בעטרת' לא היגע לדינו, וראה לקמן ריש סי' סז, סדר ברה"ג פ"א ה"ו וש"נ.

יפטור בזה מה שישתה בתוך סעודתו¹⁷ וגם יזהר שלא לצאת הוציא קודם סעודה¹⁸ שכשמשנה מקומו צריך לחזור ולברך כשהחזר למקומו כמו שיתבאר לקמן¹⁹. אבל המנהג כסבדא הראשונה²⁰:

ד בירך על יין א"צ לברך על שאר משקין לדרכי הכל שיין פוטר כל מיני משקין²¹ בין בשעת הסעודה בין בשאר פעמים²² לפי שהיין הוא עיקר משקה והוא ראש לכל מיני משקין לכן הוא עיקר לענין ברכה וכולן מפלים אליו²³ והוא שהיו המשקין לפניו בשעה שבירך על היין²⁴ (או שהיה דעתו עליהם²⁵).

ואפילו אינו קובע עצמו לשתות יין אלא שותה יין מעט²⁶ לצורך מצוה כגון קידוש והבדלה ושותה משקין הרבה אה"כ נפטרם כברכת היין²⁷ (אם היה דעתו עליהם וכמו שיתבאר²⁸):

ה אם שתה יין לפני הסעודה²⁹ אפילו קודם שקבע עצמו לסעודה³⁰ א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שנפטר כברכת היין שלפני הסעודה³¹ אלא א"כ לא היה בדעתו תחלה לשתות יין בתוך הסעודה ואה"כ נמלך³² אבל בסתם אינו נקרא נמלך כי רגילות הוא לשתות יין בסעודה (ו) אפילו בחול³³ לשרות האכילה שבמעוץ ולכן המכבדיל על שלחנו דהיינו סמוך לסעודתו ובמקום סעודה³⁴ א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה³⁵.

קונטרס אחרון

(ד) אפילו בחול בו³⁶ רא"ש פרק ערבי פסחים³⁷, ט"ז סי' רצ"ט³⁸, ולא ס"ל דרא"ש לשיטתיה אויל³⁹, עיין סי' קע"ח ס"ה⁴⁰, אלא שאני התם הדווי הבדלה מילתא אחריתא לכולי עלמא

צריך לברך לאחריו.

ג ח"א מוסק"א, ראה הקרי הלכות י"ב, א.

ד או"ל: כמו שנתבאר, ואפשר הכוונה לקמן סי' ר"ט וסי' ר"ב סי' — לענין עיקר ופסל.

ה אפילו לא קבע עצמו על היין, ט"ז סק"ד (וכ"כ הרא"ש בפרק ערבי פסחים סי' ד ואפילו באדאקא בעלמא). אליה רבה ס"ק ב, וכו"ה בלוח ברה"ג פ"ה ה"ה, מור ברה"ג פ"ד ה"ה.

ו ט"ז ס"ד רצט סק"ו, ח"א סק"ה, ראה לקמן בהמשך המעיק ובקונטרס אחרון ס"ק ג, ולענין אם צריך שיהי' במקום סעודה, ראה לקמן במוקד המעיק, ובק"א ס"ק ד.

ז תוס' ברכות מג, ב ד"ה רוב ששת ופסחים ק, ב ד"ה דיו יין, רא"ש שם, מור שמוע' סי' ה, וראה גם לקמן סי' תעב סמ"ג.

ח תוס' ורא"ש שם, סי' סק"ד ברעית השנייה.

ט תוס' שם, רבינו ירוחם תניב פז ח"א (קגב, ג), הובא בדרכי תמושת ס"ק ב, רא"ש בפרק ערבי פסחים שם.

צ ראה ברכות מג, ב.

צא דיינו לכל הדיעות ולקמן סי' קעח סי' ה, ראה ט"ז סי' רצט סק"ה, ועיי' בקונטרס אחרון ס"ק ד.

צב רא"ש שם, רשב"א ברכות מג, ב ד"ה איבעיא, הגהות מיימנותי' הל' ברכות פ"ד אות ל, מור דריעה דא' שבשול"ע סי' ד וסי' רצט סי' ה, וראה גם לקמן שם סי' ה.

צג ולא התנה שיהי' דוקא על שלחנו, ואולי נבו הבדלה והנהגה שיהי' דוקא "על שלחנו דהיינו סמוך לסעודתו ובמקום סעודה".

צד סי' ה.

צה סק"ה.

צו שם סי' ג, שגם בין היו שניו מקום הפסק.

צז ובשול"ע ר' ה'.

ע ט"ז סק"פ, עיי' במ"ש בסי' קצ סי' ה, וראה גם לקמן סמ"ג לקמן סי' תענ סי' וס"ח.

עד מ"א מוק ס"ק ד.

עה סי' קעח ס"א.

עו רמ"א סי' ה.

עז ר' יוחיא ברברכת דף קא, ב, רא"ש ברכות פ"ז רס"ב, מור מוק סמ"ה, שמוע' ס"ב, סי' רח סוסמ"ו, וכו"ה בלוח ברה"ג פ"ה ה"א, מור ברה"ג פ"א ה"א, ושם: בין מברכה ראשונה ... ובין מברכה אחרונה נפטרם כברכת על הנפך וראה גם לקמן סי' ה, סי' ר' ס"ב, סי' ערב סי' ט, סי' תענ סי' ה, והוא מוכיח יונה ברכות שם ופליגא דה"ה יין גורם, מודעי ברכות רמז קג, מור מוק סי' רח בשם אהוי ואבוי הרא"ש, שמוע' שם סי' רח סמ"ה, רמ"א כאן סי' ב.

עח רשב"א ברכות מג, ב ד"ה אי הכי, וראה תוס' ברכות שם ור"י יין, מור וכו' מוק סמ"ה, וכו"ה בלוח ברה"ג פ"ה ה"ה.

עט תוס' ברכות שם ד"ה אי הכי, רא"ש שם פ"ו סי' כמ, מרדכי שם רמז קלז, וראה העני"ב (ירושל' ח"ב ע' 282).

פ מודעי שם רמז קג, מ"ז סק"ב, מ"א סי' רח ס"ק ד, וכו"ה בלוח ובסדר ברה"ג שם.

פא אליה רבה ס"ק ת, וכן משמע במ"א סוף ס"ק יא דדומי ליה לשכר ולא התנה שיהיה היי"ש על השולחן כד"ש בנ"י, וכ"כ בהד"א בסי' דו סק"ו, ולקמן שם מ"ט וסי' ר"ב סי' ה, וכ"כ תמו"ש בסי' רעב מוק ס"ק ג, וכו"ה בלוח ובסדר ברה"ג שם, וראה העני"ב (ירושל' ח"ב ע' 282).

פב שירי כנסת הגדולה הגב"א אות ה, וכו"ה בלוח ברה"ג שם, וראה שנו"ב שער היצין ס"ק ה, ובסדר ברה"ג שם, דהיינו אפילו: שתה יין פחות משעור רביעית שאין

הלכות ברכות שבסעודה קעד

ויש אמורים¹³ שיין הברלה הואיל ואינו בא לשתייה אלא למצוה¹⁴ אוני פוטר היין שבסעודה אלא א"כ הבריל על שלחנו ממש דהיינו אחר שקבע עצמו לסעודה על השלחן¹⁵ או אחר שנמל ידיו¹⁶ (ה) שנמילת ידים היא התחלת קביעות הסעודה¹⁷ אע"פ שלא ישב בשלחן עדיין ואפילו נמל ידיו והבריל בהדר אחר¹⁸ (ועל דרך שיתבאר¹⁹). ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שכשבריל קודם שקובע עצמו לסעודה יכוין שלא לפטור בברכה זו היין שבתוך הסעודה ובריעבר שלא כיון לכך א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שספק ברכות של דברי סופרים להקל²⁰.

במה דברים אמורים בין הברלה שייד לסעודה אבל יין קידוש הואיל והוא שייד לסעודה שאין קידוש אלא במקום סעודה²¹ פוטר היין שבתוך הסעודה לדברי הכל²² אפילו קידש קודם שקבע עצמו לסעודה אע"פ שיין זה אינו לשתייה אלא למצוה²³ (ו) וכל

קונטרס אחרון

בכהאי גונא, כמו שכתב הט"ז שם. וכן משמע ברשב"א²⁴ והג"מ²⁵ דפשיטא דבעיא מקום סעודה לכולי עלמא בהברלה, דאם לא כן מי הזקימם לירד למחלוקת שאין כאן מקומה, וא"צ כלל לכוונתם שם²⁶;

(ה) שנמילת ידים הוא בו כן הוא כוונת התוס'²⁷ דמהאי טעמא א"צ לברך לאחריו, אף שלא שייד כאן אי אפשר לאכילה כו'²⁸, מכל מקום לא גרע מפירות שבתוך הסעודה²⁹, דהא לא ס"ל כרשב"א³⁰ שפירש הטעם משום דבאים לגרוך וכהרא"ה³¹ במ"א ס"ק ר"א, ונמילת ידים הוי ליה התחלה כמ"ש בס"י רל"ב³². אבל קודם נמילה צריך לברך מיד ולא להמתין עד שיגמור לשותות יין שבתוך המזון, שאין לקבוע סעודה קודם ברכה אחרונה שמתחייב כבר³³. משא"כ בתוספות ד"ה בא להם כו'³⁴. עיין תוספות סו"ה [ו] ר"ב ששת"כ³⁵ הדו"ק:

(ו) וכל שכן יין בו מ"א³⁶ וכן משמע בש"ע³⁷ (אף שהתוס'³⁸ לא סבירא להו הכי, שכתבו דלא גרע כו' לכו"מ³⁹, היינו משום ברכה אחרונה, עיין במש"ל⁴⁰, אבל לפי מה שכתב הרש"ע סעיף ו' כהראש⁴¹ בלי שום חולק אין להתמיר אף לפי דעת התוס' אלא בהברלה, עיין ס"י רצ"ט⁴².

- צח** תוס' ברכות שם. מרובי שם רמז קנה. דיעה הב' בשל"ע שם שם.
- צט** ח"א סק"ה. וראה הע"ב (יורה"ד ח"ב ע' 157.
- ק** מ"א סק"ו ברעת התוס' מג, א ד"ה בא להם.
- קא** תוס' שם מג, ב סוף ד"ה ורב ששה. מרובי שם. וראה לעיל מ"י קפו אם הברלה הוי הפסק בין נמ"י לסעודה.
- קב** שבת מג, ב מור ושיל"ע מ"י רלב ס"ב – לענין תפלת מנהגה. ועיי' בקונטרס אחרון – לענין ברכה אחרונה שאין צריך לברך על היין.
- קג** ח"ז ס"י רצ"ט סק"ה.
- קד** במקו המעיק לענין שתה יין לפני הסעודה בחול.
- קה** ב"י ד"ה ולענין שו"ט ס"ה. וראה הע"ב (יורה"ד ח"ב ע' 47 כשהול"ג).
- קו** כולקמן ס"י רע"ג מ"א וע"ג.
- קז** תוס' ומרובי שם. מור ושיל"ע ס"ד וע"י רע"ב ס"י. וראה גם לקמן שם ס"ה. וראה תהלה לדוד ס"ק יג.
- קח** מ"א סק"ה.
- קט** ברכות מג, ב ד"ה אויעבר להו.
- קי** ד"ה ברכות פ"ד אות ה.
- קיא** ראה הע"ב (יורה"ד ח"א ע' מה וח"ב ע' 41.
- קיב** ברכות מג, ב סוף ד"ה ורב ששה. ביאור הנשך חברי הקונטרס אחרון ראה הע"ב (יורה"ד ח"ב ע' 42 וע' 55.

- קגז** בלא שתיה, כולקמן ריש ס"ב.
- קיד** שא"צ לברך אחריו כולקמן ס"י קע"ג ס"ב.
- קטו** שם מג, ב ד"ה הביאי לפניכם. וראה הע"ב (יורה"ד ח"ב ע' 45 כשהול"ג יורה"ד (ג) חוב"י כ' ע' כח בהערה 22.
- קטז** כספרי החנוך מצוה חל, שגם בבא לגרוך מברך לפניו ולא לאחריו.
- קז** ס"י זה בשע"י לא הגיע לדינו, וראה שיל"ע שם ס"ב (משכתב מג, ב).
- קח** וראה תה"ד אות ה.
- קט** שם מג, א ס"ל ה"ג אם שתה קודם נמ"י אחר שקבע פוטר היין שבסעודה, וכמבאר בפנים.
- קכ** שם מג, ב.
- קכא** סק"ה, שבוה פסק השו"ע בפשטות שפוטר היין שבתוך הסעודה, דלא כהתוס'.
- קכב** ס"ה.
- קכג** ברכות מג, ב סו"ה ורב ששה.
- קכד** יין הדבילה מניין שלפני הסעודה רפפור, היינו שבעיניהם לא פטור אלא אחרי נמילת ידים.
- קכה** בק"א סק"ה.
- קכו** פסחים פ"ג מ"ג ס"י כו' שאין צריך לברך ברכה אחרונה על היין שלפני הסעודה. הובא במ"א סק"ה.
- קכז** ס"ו בהגהת הרמ"א. ובשע"י שם ס"ג מצוין לכאן.

הלכות ברכות שבסעודה קעד

שכן יין שלפני הסעודה בחול שהוא לשתייה שפומר היין שבתוך הסעודה אפילו אם בירך עליו קודם שקבע עצמו לסעודה^{קכז}.

(והוא שבירך במקום סעודה דהיינו באותו חדר שסועד בו אבל מחדר לחדר^{קכט} צריך לחזור ולברך אלא א"כ שחה כשיעור שנתחייב לברך ברכה אחת מעין ג'^{קל} ולא בירך שאז יש אמורים שא"צ לחזור ולברך ויש לסמוך על דבריהם בדיעבד כמו שיתבאר בס' קע"ח^{קל} ואפילו באותו חדר אם יצא ממנו בינתיים וחזר הרי דינו כמחדר לחדר כמו שיתבאר שם^{קל}) במה דברים אמורים בסתם אבל אם היה בדעתו כפידוש כשבירך על היין בחדר זה לפמור בברכה זו את היין שבתוך הסעודה שיסעוד בחדר אחר^{קל} פומר אפילו לכתחלה אם שני החדרים הם בבית אחד כמו שיתבאר שם^{קל}:

ז' וכל מקום שיון שלפני הסעודה פומר את היין שבתוך הסעודה א"צ לברך לאחריו ברכה אחרונה כלל^{קל} אפילו שחה לפני הסעודה כשיעור לפי שנפטר הוא בברכת המזון כמו היין שבתוך הסעודה^{קל} ששניהם הם שתייה אחת^{קל} כיון שנפטר בברכה ראשונה אחת אבל המבדיל לפני הסעודה^{קל} וכיון שלא לפמור היין שבתוך הסעודה או שאין בדעתו כלל לשותת יין בתוך הסעודה^{קל} צריך לברך אחריו ברכה אחרונה לפני הסעודה^{קל} אם שחה כשיעור^{קל} (ואם שכח ולא בירך לפני הסעודה ונזכר קודם ברכת המזון צריך לברך מיד מעין ג'^{קל}) ואם לא נזכר עד לאחר ברכת המזון א"צ לברך שברכת המזון פומרת מעין ג' על היין בדיעבד^{קל} כמו שיתבאר^{קל}.

במה דברים אמורים בין הברלה שאינו אלא למצוה^{קל} אבל השותה יין לפני הסעודה בחול א"צ לברך אחריו אפילו אין בדעתו כלל לשותת יין בתוך הסעודה לפי שיון שלפני הסעודה בא לפתוח בני מעיים להמשך אדם להאווה אכילה ומכלל הסעודה הוא לכן נפטר בברכת המזון כשאר דברים הבאים מחמת הסעודה^{קל} והוא הדין ליי"ש^{קל}.

קונטרס אחרון

ומיהו אף בפתוח מכשיעור אין להקל נגד משמעות האחרונים שלא הזכירו ברכה אתרונה, שאף את"ל שגם המ"א^{קל} נתכוין לזה שכשקבע עצמו לסעודה הוי ליה בתוך הסעודה וא"צ ברכה אחרונה, מכל מקום ממה שכתב הט"ז סי' רצ"ט^{קל} מבואר להדיא דנטילת ידים משום ברכה אחרונה):

<p>קכט כרמלעל סיה. קמ תוס' שם. ב"ח ר"ח ומ"ש רכנו וכן ין. שירי כנסת הנרועלה הנב"י ס"ק נ. עולת המזר ס"ק ד. אילה רבה ס"ק ה. וכ"ה בלוח ברה"ג פ"ה ה"ח. סדר ברה"ג פ"ה ה"ב. ושם: הנואל ואינו מתכוין לפתוח תאות המאכל אלא למצוה כלבר. קמא ראה לקמן סי' קפ"ו וש"ל. קמב ראה ויושלמו ברכות פ"ג ה"ה. דובא כב"י סופ"י רח. קמג וכ"ה בלוח וסדר ברה"ג שם. קמד כפי"ח רח, אבל סי' זה כשיעור לא תנע לודינו. וראה לוח ברה"ג פ"ה ה"ב. סדר ברה"ג פ"ה ה"ג. קמה מ"א סי' רצ"ג סק"א. וראה גם מ"א כאן סק"א. קמו רמ"ש פרק ערובי פסחים סוף סי' כד. מור סוף ער"ב. שיע"ע ס"ו. מ"א סק"ט. וכ"ה בלוח ברה"ג פ"ה ה"ג ובפ"ה ה"ב. סדר ברה"ג פ"ה ה"א ובפ"ה ה"ג. וראה הע"ב (ירוש' ע"ב) ע"ב 159. קמז ט"ז סי' קעז סק"ד. קמח קמ"ו. ועי' הע"ב (ירוש' ע"ב) ע"ב 52 ואי"ל. קמט סק"ו.</p>	<p>קכח כרמלעל בתחלת המעיה וש"ל. ועי' בקונטרס אחרון. קכט וכ"ה בלוח ברה"ג פ"ה ה"ט. סדר ברה"ג פ"ה ה"ט. ושם: אבל אם סועד בחדר אחר. קל בלוח וסדר ברה"ג שם: אלא אם כן שחה כשיעור רביעיית. וראה לקמן סי' קפ"ו וש"ל. קלא סעוף ג' וש"ל. קלב סעוף א. קלג וכ"ה בלוח ובסדר ברה"ג שם. ולהלן שם מבואר דמני "אם מתחלה כשבירך בחדר זה היה בדעתו לשנות מקצו מחדר לחדר באמצע אכילתו. וראה תהלה לרוד ס"ב פ. קלד סעוף א. קלה תוס' פסחים ק. ב ס"ד י"ד יין. רא"ש שם פ"י סוף סי' ה. טור ושו"ע סי' רצ"ג ודעו כשאין השתה כרי לפתוח בני המעיים (שערות יתבאר במפורד). קלו ראה לעיל סוף א. וש"ל. קלז מ"א סי' רצ"ג סק"א. אלה רבה שם ס"ב מו. קלח היינו קודם פ"ג. כמבואר בקונטרס אחרון סי' ה.</p>
--	---

הלכות ברכות שבסעודה קעד תפא

אבל השותה (י) שאר משקין לפני הסעודה כחול צריך לברך אחריהם ואפילו דעתו לשתות ג"כ בתוך הסעודה כיון שאינו פוטר בכרכת המשקין שלפני הסעודה את המשקין שבתוך הסעודה מברכה ראשונה שהרי שאר משקין שבתוך הסעודה א"צ ברכה כלל^{קכ} (ואם שכח ולא בירך ונוכח אפילו אחר ברכת המזון צריך לברך שברכת המזון אינה פוטרת בורא נכשות רבות אפילו בדיעבד^{קכז}):

ז כמה דברים אמורים כשאין לו כוס לברכת המזון אבל אם דעתו לברך ברכת המזון על הכוס א"צ לברך כלל ברכה אחרונה על המשקין שלפני הסעודה^{קכב} אפילו לכתחלה לפי שנפטרים בכרכה אחרונה שיוברך אחר הכוס של ברכת המזון^{קכג}.

קונטרס אחרון

(י) אבל השותה בו מ"א^{קכד} (ומה שכתב בשם המאור^{קכה} צריך עיון גדול, דשם מבואר בהדיא דדוקא ביין, משום דסבירא ליה דברכת המזון פוטרת מעין ג'^{קכז}, וכן הוא ברין^{קכז} בשמו.

ואף לפי משמעות המ"א יש לומר דמה שכתב^{קכז} לנהוג כר"ץ (ורשב"א) [ורמב"ן]^{קכז} הוא ג"כ לאפוקי מהמאור עיין שם, דהא פליגי עליה עיין שם. וכן דעת התוס'^{קכז} ומרדכי^{קכז}, וכן פסק רמ"א סי' רצ"ט^{קכז}, עיין שם במ"א סק"י^{קכז}. והכי קיימא לן בס"י תע"ג סי' ט, עיין שם בט"ז^{קכז} ובטור סי' תע"ה, מבואר משם דלכולי עלמא לא ס"ל כהמאור לפי דעת המ"א. (ודו"ק).

(ולח"ט^{קכז} אשתמיטתיה מה שכתב המרדכי^{קכז} דדוקא היין ממשיך תאות אכילה ולא שאר משקים, ופשוט הוא) עיין סי' תע"א^{קכז}.

וגם ביין הרא"ש^{קכז} יחדא הוא, ופליגי עליה התוס' דף ק' סע"ב והמרדכי^{קכז} גבי ברכה אחרונה של כוס ב' והרמב"ן ור"ן שם והרד"ה שם^{קכז}, והסכים עמו הרשב"א בתשובה סי' ע"ב, וכן כתב בהדיא בחידושו דף י"ז ע"ב^{קכז} בשם ירושלמי^{קכז}, וכן משמע מדעת רבינו^{קכז} בטור (תע"ה) [תע"ד] ומהר"ם בהג"מ^{קכז} דדוקא כוס ב' דפוטר יין שבתוך המזון א"צ לברך אחריו, דלהרא"ש גם אחר הראשון א"צ. אלא שהש"ע^{קכז} נמשך אחר הטור שסתם כמסקנת אביו הרא"ש, עיין טור סוף סי' סימן ע"רב. וכן הוא הבו דלא לוסיף עלה^{קכז}, והיינו טעמא דהבדלה^{קכז}:

<p>קכב מ"ז. קכג הדינו שלא ברעת בעל המאור ה"ל. קכד סק"ח, ולקמן שם ס"ח ז"ח. קכה ס' קעד סק"ט, שבי' שגם בשאר משקים אמרין שבאים לפותח בני מעיים ונפטרים בברכה. קכו שם רמז קל. וראה גם לעיל ק"א סק"ג. קכז לקמן שם ס"ב וש"י, שרק היין גורר תאות המאכל. קכח פמחים פ"י מ"ח כ"ד, רמ"ל שבהג"מ פוטר יין שלפני המזון שהוא להמשיך תאות אכילה. וראה יגרי"ח (ג). חוב' י"ב ע' כ"ה. קכט פמחים (ל"ב, ב), שבהג"מ פוטר כוס שני כיון שהוא פוטר יין שבתוך הסעודה. קע כדלעיל בתחלת הק"א. קעא ברפ"י הספר שלפניו, והוא על הגמ' ברכות מא, ב סוף ד"ה אביר רב פפא, שנמ"א סתרת הרא"ש ומסקי דלא כותיה. קעב ברכות פ"ז סוף ה"ד גמף ה"ח. קעג ח"ב ס' תקנה ד"ה ואם חפצו. קעד בנוסח ההגדה אות ה'. קעה סעוף ו'. קעו לומר כן גם בשאר משקים. קעז ראה שה"ש סי' רצ"ט סעי' ד"ה. הע"ב (יגרי"ח) ה"ב ע' 57.</p>	<p>קנ כדלעיל סוף ס"ג. ועיי' בקונטרס אחרון. וכ"ה בלוח ברה"ג שם. סדר ברה"ג שם. וראה גם לקמן סי' תע"ג סעי' ז"ח. קנא ראה סוף סק"ט וסי' רח סק"ח. מ"א ס"ק י"ד. וכ"ה בסדר ברה"ג פ"א ה"ה. וראה גם לוח ברה"ג פ"א ה"ז – לענין על המזון. קנב וכ"ה בלוח ברה"ג פ"ה ה"ד. סדר ברה"ג פ"ד ה"ב – לענין יין וברכה. וראה בדי השלחן סי' ס סוף פו. קנג מ"א סוף סק"ח ע"ג רח"ן במלחמות ה' פמחים (בר, ב). ר"ן שם. תשב"ץ סי' ש"ח. וראה גם לקמן סי' ערב ס"ג. סי' תע"ג ס"ז. סי' תע"ג ס"ג. ודין פוטר שאר משקין (גם מברכה אחרונה) כדלעיל ס"ד וס"ג. קנד סק"ד. קנה פמחים (בר, ב), דגם בשאר משקים אין צריך ברכה אחרונה. קנו ראה מנינו השלחן ע"ן קפז. קנז שם (בר, רע"ב) ד"ה ולענין על הגפן. קנח מ"א סוף סק"ח. קנט ולקמן ס"ז וש"י (שברכת על הגפן שאחר בהג"מ פוטר יין שלפני דמיון). קס ברכות מב, ב סו"ה רוב ששה, שבהג"מ לא פטר יין שלפני נמ"א. קסא ברכות רמז קמנ.</p>
--	--

תפב

הלכות ברכות שבסעודה קעד

ומכל מקום ישתה פחות מרביעית לפני הסעודה⁹⁸⁷ ויזהר יסתלק מן הספק ואם שתה רביעית יהיה לו כוס לברכת המזון לברך אחריו ברכה אחרונה לפטור משקין ששתה לפני הסעודה⁹⁸⁸ אם רוצה להסתלק מספק⁹⁸⁹ סברת המצריכים ברכה למשקין כמו שנתבאר⁹⁹⁰ שלפי דבריהם איצ' לברך אחר משקין שלפני הסעודה כיון שהם פוטרים את המשקין שבתוך הסעודה מברכה ראשונה:

ח וכל זה בחול אבל בשבת ויום טוב שמקדש על הכוס א"צ לברך אחריו⁹⁹¹ לדברי הכל אפילו הוא של שאר משקין⁹⁹² לפי שהוא שייך לסעודה שאין קידוש אלא במקום סעודה ולכן נפטור בברכת המזון כמו יין שלפני הסעודה שהוא כא מהמת הסעודה⁹⁹³.

ואינו דומה לדברים הבאים מהמת הסעודה לאחר הסעודה קודם ברכת המזון כמו שהיו תילים בימיהם אחר גמר הסעודה למשוך יריהם מן הפת ולקבוע לאבילת פירות ולשתיה וכל דבר שמביאים או לפניהם אפילו דברים הבאים מהמת הסעודה כגון מיני לפתן ומיני ירקות שנאכלים למזון ולשובע ולא לקנוח ולתענוג ואף על פי כן מעוניים גם ברכה אחרונה ואינן נפטרים בברכת המזון הואיל ולא באו בתוך עיקר הסעודה כמו שיתבאר בס' קע"ז⁹⁹⁴ לפי שכל מה שבא לאחר שכבר סילקו יריהם מן הפת אינו נחשב מפל לפת להפטר עמה בכרכותיה שהן המוציא וברכת המזון אבל דברים הבאים מהמת הסעודה בשעה שרעתם על הפת ואין יריהם מסולקות הימנה אע"פ שעדיין לא התחילו בה הם מפלים אליה להפטר בברכתה מברכה אחרונה⁹⁹⁵.

אבל לא מברכה ראשונה (ח) ⁹⁹⁶ שלא ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה בתחלה כמו שיתבאר שם⁹⁹⁷:

ט ואפילו יין הבא לפניהם לאחר שכבר משכו יריהם מן הפת אין צריך לברך לאחריו שנפטר בברכת המזון⁹⁹⁸ אע"פ שאינו נחשב מכלל הסעודה לפי שבזמן שהיין סועד הלב היה ראוי לתקן לברך אחריו שלש ברכות גמורות כמו אחר הפת אלא מפני שאין דרך בני אדם לקבוע סעודה עליו די לו במעין ג'⁹⁹⁹ אבל כששותתו בסעודה של קבע

קונטרס אחרון

(ח) אבל בו עיין מ"א סי' רי"ב סק"ד¹⁰⁰⁰, ואף לפי דעת רמ"א שם¹⁰⁰¹ יש לומר דהכא לא הוי טפלה כל כך כי התם¹⁰⁰² עיין שם בדרכי משה¹⁰⁰³, ועיין בתרומת הדשן¹⁰⁰⁴ וברא"ש¹⁰⁰⁵ וצריך עיון):

<p>קפט תוס' פסחים קק, ב ר"ה אנא. דשבי"א הובא במ"א ס"ק פ.</p> <p>קצ גמרא לר, ב.</p> <p>קצא ולקטן שם ס"ד, שבאופן זה מברכים על הטפל ברכה המיוחדת לו.</p> <p>קצב ס"א, שנברך על הטפל שהכל.</p> <p>קצג כדלעיל ס"א וס"ג, שאפילו שותה יין בתוך הסעודה להמשך תאות האכילה צריך לברך עליה. וראה הע"ב (דו"ק) ח"א ע' נג וח"ב ע' 160.</p> <p>קצד אות ב.</p> <p>קצה ס"י לא.</p> <p>קצו ברכות פ"ז ס"י מ.</p>	<p>קעח מ"א שם. וכדלעיל סוף פ"ג.</p> <p>קעט ח"א שם. וראה גם לקטן ס"י ערב ס"ג.</p> <p>קפ כ"ה לקטן הרא"ש וסור ושו"ע ס"ד.</p> <p>קפא לעיל סוף ג.</p> <p>קפב רא"ש פסחים פ"ג סוף פ"ד. סור ושו"ע ס"י ערב ס"ג. וס"ה לקטן שם ס"ג. ושם: בין של לילה בין של יום.</p> <p>ס"ה תעג ס"ג. לוח ברה"ב פ"ה ה"ד. סור ברה"ב פ"ד ה"ב.</p> <p>קפג ראה גם לקטן שם.</p> <p>קפד סור י"ד רצ"ב בשם הרא"ש. ומ"א שם סק"א.</p> <p>קפה ס"ז ושי"ג.</p> <p>קפו רא"ש שם סוף פ"ד בר.</p> <p>קפז ע"י בקונטרס אחרון.</p> <p>קפח לקטן ס"י ר"ב ס"ז (הנזכר בקונטרס אחרון).</p>
--	--

הלכות ברכות שבסעודה קעד תפג

מתוך שהיא קביעות לאכילה הרי זו קביעות לשתיה¹³⁷ ונפטר בברכת המזון¹³⁸ אפילו לכתחלה¹³⁹.

אבל שאר משקין אחר גמר הסעודה לאחר שמשכו ידיהם מן הפת מעונים ברכה לאחריהם. ולקמן סי' קע"ז¹⁴⁰ יתבאר אם שייך במדינתנו דין זה שלאחר הסעודה.

(ואף בימים) לא היו צריכים לברך ברכה ראשונה על היין שלאחר הסעודה קודם ברכת המזון לפי שנפטר בברכת היין שלפני הסעודה¹⁴¹ אם היה בדתו או לשתות גם אחר הסעודה¹⁴² או אפילו כסתם אם הוא שבת או יום טוב¹⁴³ או יום הקזה או יום שנכנס למרחץ שסתם כל אדם דרכו לקבוע סעודתו על היין בימים אלו¹⁴⁴ אף במקומות שאין היין מצוי כל כך¹⁴⁵ ולכן אינו נקרא נמלך מן הסתם אלא א"כ יודע בעצמו שהוא נמלך¹⁴⁶.

אבל אם לא בירך על יין לפני הסעודה אלא בתוך הסעודה אינו פוטר כסתם את היין שלאחר הסעודה¹⁴⁷ אלא א"כ נתכוון לפוטרו בפירושו¹⁴⁸ לפי שהיין שבתוך הסעודה שתייתו גרועה שאינו בא לשתיה אלא לשרות האכילה שבמעיו¹⁴⁹ שלא היו רגילים לשתות בתוך הסעודה אלא מעט לשרות בלבד¹⁵⁰ והיין שלאחר הסעודה הוא בא לשתיה ואינו ברין שיפטר הגרוע את החשוב¹⁵¹ שלא ככוונה¹⁵².

ועכשיו שאין אנו רגילים למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון הרי גם היין שלאחר גמר הסעודה הוא בא לשרות ונפטר בברכת יין שבתוך הסעודה¹⁵³.

(ק) בסעודות גדולות שרגילים למשוך ידיהם מן הפת ולערוך השולחן במיני מגדים

קונטרס אחרון

(טז) רק בסעודות כו' טורטו ובי"טו לבושרי"ט מ"א סי' קע"ז¹⁵⁴ (ומה שכתיב¹⁵⁵ שם בשם הרב רבינו יונה¹⁵⁶, לא שייך הכא, שאף שאינה סעודה אחרת אין לשרות פוטר לשתות ביין

רה הגאונים. הובא ברבנו יונה שם ד"ה לא שנו. ובד"ש שם (ושעף"י דברי הגאונים הנה נן בקצת ספרים ובגמ' נוסח שלנו). רמב"ם שם.
רו השגת הראב"ד לבעל המאור ברכות שם. הובא בד"ש שם ונמור.
רי אב"י ברכות שם. רא"ש שם.
ריח רב כהנא, רב ששת, רב הונא, רב יהודה וכל תלמידי דרב שם מ"ב, ב"י ר"ף ברכות ל' ב. תוס' שם מ"ב, ד"ה ורב ששת. רמב"ם שם. רא"ש שם. מור. מ"ו ומ"א שם.
ריט פסקי רי"ז ברכות פ"ו ה"ד ס"ה. הובא בשלטי גבורים ברכות ל' ב אות ג). ד"מ אות ג.
ריז ברכות שם.
ריא רש"י שם ד"ה אם.
ריב תוס' שם. רא"ש פסחים פ"ו ס"ה. מ"ו ומ"א שם.
ריג ראה ע"ז לקמן סי' ר' מ"י וש"י.
ריד תוס' שם. הרב רבינו יונה ברכות שם ס"ה ורב אש. מודרכי ברכות פ"ו ה"ד ס"ה. הובא בשלטי גבורים פ"ו קעז.
רטו שם ס"ה אפר.
רטז שם ס"ב.
ריח פס"ג.
ריט המ"א שם.
רב ברכות סא, ב ד"ה ומדור בשם ר' יצחק חוקק, שכיון שאין אנו ממלחין השולחן בתוך הסעודה ריענון לה, ומבלקמן סי' קע"ז.

קצא ע"ז לקמן סי' ר"ג ס"א, שמתוך שמועלת קביעות לפת מועלת גם לשרות הברכה.
קצב רבינו יונה ברכות מא, ב ד"ה מדור. השב"א ברכות מא, ב ד"ה אי הכי. מ"א פס"ג. וראה לעיל ס"א מעט נוסף שבדפ"י פוסתם גם יין שבתוך הסעודה ושלפני הסעודה (כשישיר לסעודה). וראה הע"ב (יורה"ד ח"ב ע' 238. ולענין המורה שאחר הסעודה ראה לוח ברה"ט פ"א מ"ה דפ"י וש"י.
קצג מ"א ש"כ ב"ין שלפני הסעודה מועיל רק ביעבר, כולקיל מ"ו.
ר מ"א שם (ואף שלא נתכוין המ"א במה שבאר בכוונת התוס' פסחים ק"ג, ב ד"ה אנו: ואפילו יין דלארר הסעודה נראה שאין צורך לברך אחריו ולקעול חשוב מהמת הסעודה הוא דקאמר דברים הבאים אחר הסעודה צריכין ברכה לפניהם ואחריהם היינו חזין מ"ן. ע"י בתי"ש המ"א סי' רח ס"ק כד. הרי הרא"ש ברכות פ"ו ס"ו כו וכט ומדרכי ברכות רמז קלח"ז לא ס"ל הכי אלא, שגם מים ושאר משקים נקראים באים מהמת הסעודה, והנהו דוקא כשבאין בתוך הסעודה.
רא מ"ו.
רב חשונה ברכות ת"ב, א. מ"ו סק"ה. מ"א פס"ג.
רג רא"ש ברכות פ"ו ס"ו ל"ב. אליה רבה ס"ק ר'
רי ר' יוחנן וריב"ל שם מ"ב, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"ב מור.

תפר

הלכות ברכות שבסעודה קעד

ולקבוע שתייה קודם ברכת המזון¹³³ אין היין נפטר בברכת היין שביודך בתוך הסעודה אלא א"כ היה ברעתו לפטרו¹³⁴.

אבל על שאר משקים א"צ לברך כמו שא"צ לברך על שאר דברים הבאים מחמת הסעודה שמביאים אחר גמר הסעודה לפי שנפטרים בברכת המוציא¹³⁵ ממעם שנתבאר¹³⁶.

אבל במקומות שאין דרכם לקבוע שתייה אחר הסעודה קודם ברכת המזון בסעודות גדולות אף ששותין יין בנמר הסעודה כשאוכלין מיני מגדים כיוון שאין קובעין עצמן לשתייה א"צ לחזור ולברך כי גם שתייה זו היא צורך הסעודה ומתחלה היה דעתו גם עליה לפטרה בברכת היין שביודך בתוך הסעודה¹³⁷).

ובל זה בין שלאחר הסעודה אבל כל מה ששותה בתוך הסעודה די לו בברכה אחת בכל ענין אפילו בסתם אלא א"כ יודע שהוא נמלך¹³⁸:

קונטרס אחרון

שגורם ברכה לעצמו. ומה שכתב הרב רבינו יונה¹³⁹ כן בבעיא זו, היינו משום דע"י סילוק השלחן מטיה דעתו מהפת, כמבואר ברשב"א¹⁴⁰ תלמידו¹⁴¹ בשם תוס', וכן הוא בתוס' פסחים ק"ג ז'. אבל מה שהוסיף המ"א אחר שהסכים להבי' ולבוש דבסעודות גדולות מושכים יריהם מהפת ואפילו הכי אין צריך לברך על דברים הבאים מחמת סעודה לפי שעדיין הוא בתוך הסעודה, כלומר שהרי גם בתוך הסעודה ממש הם נפטרים בברכת המזון בלי שיאכלם עם פת, אם כן מה הפסיד להם סילוק הפת רק שיהיו נאכלים בתוך הסעודה שנאכל בה פת, משא"כ ביין (וכן משמע בהדיא ממה שכתב הרב רבינו יונה דסילוק דעת מהני לדידן ביין) שתלוי בשרות או לשתות¹⁴².

ומה שכתב הרשב"א¹⁴³ בשם הראב"ד, לא קיימא לן הכי אלא כמשמעות סתימת כל הפוסקים, שהרי לא כתב כן אלא על בעיא זו¹⁴⁴, אבל במתניתין¹⁴⁵ ליכא לימיר הכי, דהא מפרש בגמרא¹⁴⁶ הואיל וקובע סעודה כו'¹⁴⁷, מבואר דהאכילה גורמת ולא (השתייה), (וגם לא שייך כלל לומר דבשבת ויום הקזה קובעים לשות הרבה ונותנין יין אח"כ), וא"כ גם בחול נמי¹⁴⁸, לפי מה שכתבו התוס'¹⁴⁹ (ורשב"א לשיתתיה אויל כמו שכתב ב"י¹⁵⁰ בשמו¹⁵¹ גבי מים דיין בחול בתוך הסעודה נמי) במסקנא רבינו ירוחם¹⁵² ורא"ש פרק ערבי פסחים¹⁵³ וברמב"ם שם, וכן פסק בדרכי משה¹⁵⁴, אלא ודאי דלא ס"ל כרשב"א וספר אהל מועד¹⁵⁵ שבב"י¹⁵⁶ ודו"ק):

רלב איבעיא ליה בא להם יין בתוך המזון מרו שפמור את היין שלאחר המזון (ברכות שם).

רלד שם מב, א: סידך על היין שלפני המזון פטור את היין שלאחר המזון.

רלה שם מב, ב.

רלו על היין.

רלז יפמור יין שלפני המעודה את היין שלאחר המעודה, ובגמ' אמרינן דרתיין רוקא בשבת וי"ט.

רלח שם ד"ה ורב ששת פסחים מ, כ ד"ה דין יין, ופוסקים דלקמן, שייך שלפני המעודה פטור יין שבתוך המעודה אף בחול, איכ' לכתובת ררשב"א ה"ל צורך לפטור גם יין שלאחר המעודה אף בחול.

רלט ד"ה ועל כל.

רמ שכתב שם ד"ה אי הכי: "שהוא חייב לברך על היין בתוך ימי החול על כל כוס וכוס", שבה הוא החילוק לדעתו בין חול לשבת.

רמא נתיב מזו ח"א (קמב, ג).

רמב ס"ד.

רמג ס"ב. וכן נפסק לעיל ריש ס"ה.

רמד שער הברכות דרך א נתיב ג.

רמה ד"ה כתוב באהל מועד.

רמז מור ס' קעז, ב"י שם ס"ה אמר. לבוש שם ס"ב. מ"א שם ס"ק. ועי' בקונטרס אחרון.

רבב ע"י הגהות מייחזיקוהו ח"ל ברכת פ"ד אות ל בשם ברבות ההדו"ם ר"ה בירך על היין.

רבג מ"א שם.

רבי בקי"א ס"ק ט ולקמן ס"י קעז ס"ה.

רבה פסקי ריא"י שם הובא בשלטי גבורים שם.

רבז פסחים מ, ג. מור ורש"ע ס"ה.

רכו שם מב, ב ד"ה ורב אשי, שכתב גם לנבי יין. וכו"כ שם ד"ה לאחר המזון.

רכא שם מא, ב ס"ה אמר רב פאז: כל הויא דמנחא תבא קמיה לא מסלק דעתיה מניכולא ונמשתא.

רכב על רבנו נונה (ראה שם הגדולים בערכו), ומסתבר שהולך בשבת.

רל ע"ב ס"ה אמר: ובימי ההכמו"ם היו מסיחין מן הפת בעקיות שלחן.

רלא ע"י העני"ב (ירוח"ל) ח"ב ע' 58 ואילך. מניני השלחן ע"י קסד.

רלב שם מב, ב ד"ה איבעיא (וכ"ה ברשב"א) שם בשם הראב"ד: פ"י לאחר המזון כגון שהפסקי בשיחה ולאחר וכן מרובה צנא לשתות מחמת שיהיה.

הלכות ברכות שבסעודה קעד תפה

י ואפילו המלכת ספק שמה המלכה^{רמ"ב} כגון מי שנכנס לבית הכבוד ויש שם חבורה שמסובין לשתיה והושיטו לו כוס ובירך עליו ואח"כ הושיטו לו כוס אחר צריך לחזור ולברך על השני^{רמ"ג} כי כשבורך על הראשון לא היה יודע אם יתנו לו כיון שהוא אינו קבוע עמהם לשתיה^{רמ"ד} אפילו לא שחה עדיין כל הכוס שנתנו לו התחיל והושיטו לו כוס אחר בעוד שהיה אצלו יין מכוס הראשון צריך לברך על הכוס האחר שהושיטו לו^{רמ"ה}.

משא"כ מי שהיה קבוע עם המסובין^{רמ"ו} והביאו לו כוס בעוד שהיה לפניו מכוס הראשון אע"פ שלא היה יודע שיביאו עוד יין בסעודה זו אחר שכבר התחילו לשתות (ולא^{רמ"ז} היו יודעים אם יביאו עוד יין כמו שיתבאר בסיומן רמ"ח) מכל מקום מאחר שהיה קבוע עם המסובין ויש קבע לשתית יין^{רמ"ט} שלפעמים אדם קובע עצמו על היין ונגרר משתיה לשתיה^{רמ"י} ושוהה יותר ממה שהכין בראשונה הרי היה ברעתו מתחלה שאם יביאו לו יותר ישתה מהם ואין זה נמלך מאחר שיודע שאם יביאו עוד יתנו לו ג"כ.

אבל אם אינו יודע כלל אם יתנו לו הרי זה נמלך מספק^{רמ"א} וכן בסעודות גדולות שהמסובים רבים ויש בהם אנשים שמסתפקים אם יגיע להם הכוס צריכים המסופקים לברך על כל כוס:

יא אבל אם היה דעתו בפירוש כשעה שבירך על הכוס הראשון שיצא כברכתו על כל מה שיתנו לו יותר אפילו אם היה ספק לו אם יתנו לו כלל אלא שהיתה דעתו שאם יתנו לו יותר יצא ידי חובתו כברכה זו א"צ לברך על כוס האחר שישיטו לו^{רמ"ב}.

ובכן אם בירך אחד לכולם על דרך שיתבאר בס' רמ"ג^{רמ"ג} ונתכוין המסופק שאם יתנו לו יצא כברכתו של המברך א"צ לברך על הכוס שישיטו לו^{רמ"ד}.

ובכל מקום לכתחלה^{רמ"ה} אין לנהוג כך שבירך אחד לכולם בתוך הסעודה^{רמ"ו} משום שאין בית הבלועה פנוי^{רמ"ז} ואין דעתם לשמוע הברכה מפי המברך^{רמ"ח} וגם לא יוכלו לענות אחריו אמר^{רמ"ט} שיצאו כברכות^{רמ"י} כי אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לזושע ונמצא בא ידיו סכנה^{רמ"א}.

לפיכך אם אומר להם סברי מרזן כלומר תנו דעתכם לברכה לצאת ידי חובתכם כדי שיפנו

רנד כדלקמן סי' רי שם.
רנה תוס' פסחים ק"ג א סוף ד"ה לא. אגודה פרק ערבי פסחים סי' עה. רמ"א סי' פ"ה. שו"ע סי' קצ ס"ה. וז"ה לקמן שם סי' פ"ח – לענין כוס בהמ"ז שכל המנומים יוצאים כברכת המברך.
רנו רמ"א סי' קטט סק"ג. וראה גם סדר ברכות רמ"מ ד"ה ארצות מעשה.
רנז סק"ג א.
רנח רמ"א סי' קצ סק"ג. וראה גם לקמן סי' קצ סוס"ח.
רנט ראה משנ"ב שער הציון ס"ק ג.
רס משנה ברכות מג. רע"ב. מור וש"ע סי' פ"ח.
רסא גמרא מג. א.
רסב רש"י שם ד"ה הוואל. מרז"ב שם רנו קגה.
רסג ירושלמי פ"ו ה"ז. רמב"ם פ"ד ה"ב. פ"ה ה"ז. רבנו יונה ברכות שם ד"ה בא. רא"ש שם סי' לז. מור וש"ע רמ"א סי' פ"ח.
רסד ראה לקמן סי' ר"ג. רמ"ד. וראה רא"ש שם.
רסה תענית ה', א. ש"ע שם.

רמו גמרא שם ק"ג סק"א. לפירוש רש"ם שם ד"ה לא ה"י. תולין ק"ג ב. והרב רבנו יונה ברכות פ"ח (מב. א) ד"ה והשני. וראה גם מור וש"ע סי' קטט ס"ג – לענין ששנו ששישטין לו כוס יין. וראה גם לקמן סי' קעט ס"א.
רמז תשב"ץ סי' ש. הובא בכל בו סוף סי' כה. רמ"א סי' פ"ה. מ"א סק"ג. ש"ע סי' קעט ס"ה. וראה גם לקמן סי' קעט ס"ז – גם לגבי פירות. וז"ה בלוח ברה"ג פ"ז ה"ה. סדר ברה"ג פ"ה ה"ה.
רמח רמ"ז שם סק"ג.
רמט רמ"א סי' קטט סק"ג. וז"ה לקמן שם סי' לז. וזה סדר ברה"ג שם. תשם: ועביש שהמנהג הוא שמושטים כמות הרבה לנו שנכנס במסיבה הקבועים לשתיה א"צ לברך אלא על כוס הראשון. וראה הרמ"ה לרד"י סי' רי ס"ק ד.
רנ מ"ז שם.
רנא בלוח התקנן להפ"ח: מתוכת ולא עד מ"מ מותר.
רנב ס"ב.
רנג כדלקמן סי' ר"ג ס"א.

תפוח הלכות ברכות שבסעודה קעד-קעו

בית הבלעיה וינחור אכילתם ויתנו דעתם לשמוע הברכה ויענו אמן אחר מברך לכולם¹⁰¹ וכן נוהגין¹⁰².

ומטעם זה נתפשט המנהג בכל מקום שמכרכין על היין כגון בקידוש והבדלה אם אחד מברך לכולם לצאת בברכתו אומר סברי מרנן¹⁰³ ולא ברשות מרנן¹⁰⁴ כדי שלא לחלוק בברכת היין בין אם מכרכין שלא בשעת הסעודה ובין יין הבא להם בתוך הסעודה¹⁰⁵:

חסר בהעתק ס' קע"ה וקע"ו אך הרוצה לעמוד על עיקרן של דברים ימצא בסידור [לפניו בסדר ברכת הנהנין שבסוף הברך] הכל כתוב ומפורש בלי שום חסרון דהיינו מה ששייך לס' קע"ה ימצא בפרק י"ב מסעיף י"ג עד סעיף י"ט (י"א) ומה ששייך לס' קע"ו ימצא בפ"ד מסעיף י"א עד סוף הפרק י"א¹⁰⁶

קעו דין דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה ומה דינם וכו' סעיפים:

א דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם¹⁰⁷ בין ללפת בהם את הפת¹⁰⁸ כגון בשר ודגים¹⁰⁹ וירקות¹¹⁰ ונבונה וביצים¹¹¹ ומיני מלוחים¹¹² בין למוון ולהשבע¹¹³ כגון כריב ותרדיו¹¹⁴ ודייסא וכל מעשה קדרה שאינן באין ללפת אלא להבישיל ולמוון¹¹⁵ א"צ ברכה לפנייהם אפילו אוכלם בלא פת שברכת המוציא פוטרתם ולא לאחריהם שברכת המוון פוטרתם¹¹⁶ (א) (שכיון שאין דרכם¹¹⁷ לאכול אותם כל היום כמו הפירות אלא בשעת סעודה בלבד הרי הם מפלים לפת שהוא עוקר הסעודה ולכן נפטרים בברכת הפת אע"פ שאוכלם בלא פת¹¹⁸).

(במה דברים אמורים כשקבע סעודתו על הפת שאז כל המאכלים שהם מיני לפתן ולא

קונטרס אחרון

(א) שכיון שאין בו הריב רבינו יונה¹¹⁹ (ומהאי טעמא אף מין לפתן שאוכלן בלא פת א"צ לברך אם קובע ללפת פת במינים אחרים, משא"כ במיני פירות, והיינו טעמא משום דגם זה בא מחמת פת¹²⁰, וזהו טעם פטורם בברכת הפת, מדפוטרות אפילו בפירות שאוכל בלא פת אם קבע עליהם¹²¹, ויש לומר דהוי' הדין בלפתן דמחמת סעודה, ורצה לומר פת:

- ב** רש"י שם ד"ה דברים. בה"ג ברכות פ"ו ג, ע"ג.
  - ג** בד"ג תוס' רא"ש מור וש"ע שם.
  - ד** בד"ג רא"ש מור וש"ע שם.
  - ה** רבנו יונה ברכות שם ד"ה ורבנו. מור וש"ע שם.
  - ו** מודכי ברכות רבנו קלה. הנהגות מוניטניות ה"ל ברכות פ"ד אות ט. מור וש"ע שם.
  - ז** רבנו יונה שם. וראה גם ליעיל ס' קפח ס"ה.
  - ח** בלוח בד"ג שם: כריב (שקרוין קרויה) ותרדיו (שקרוין בורקיים). וראה בבבבן בשו"ע שם.
  - ט** תוס' ורא"ש שם.
  - י** תוס', רבנו יונה, רא"ש, מור וש"ע שם.
  - יא** בלוח ובכסדר בד"ג שם: אין דרכם (כל כ"ך) לאכול כל היום.
  - יב** דרב רבנו יונה שם. ועי' בקוונטרס אחרון. וכ"ה בלוח ובכסדר בד"ג שם.
  - יג** ברכות מא, ב ד"ה ורבנו.
  - יד** עי' העי"ב (ירוש'י) ח"ב ע' 67 ואילך.
  - טו** בדלקמן ס"ד.
- רסו** רבי יוסף מוב עלם הובא במחזור וישרי סי' פ. שבלי הלקט סי' קנ. תוס' ברכות מג, א ד"ה הואיל. רמ"א ס"ח.
- רסז** דרכי משה סי' ק. רמ"א שם.
- רסח** ראה ליעיל סי' קצב ס"ז שאומרים קען זה (החמנה כפה) גם לפני ברכת הוימון.
- רסט** מדלעיל סי' קסו ס"ט, שאומרים לפני ברכת המוציא (וברכת הוימון), ושי"ג. ונהגו הב"ד שאף בקידוש על הפת (ואף בירוד) אומרים סברי מרנן (ס' המנהגים – הב"ד ע' 28 וש"ג).
- ער** מחזור וישרי ושבלי הלקט שם. נפטר וקנים ס"ק ג. וראה העי"ב (ירוש'י) ח"ב ע' 164.
- רעא** וכן הושלם כפוסים הקדומים. וראה העי"ב תשצט ע' 44, שהשייך לרמ"א סי' קעו ימצא בפ"ה ה"ג.

סימן קעו

א רב פפא ברכות מא, ב לפירוש התוס' שם ד"ה הלכתא והרא"ש שם פ"ו סי' כו. מור וש"ע ס"א. וכ"ה בלוח בד"ג פ"ה ה"א. סדר בד"ג פ"ד ה"א.